

VROUWEN & MANNEN

Almatine Leene

19 maart 2011

- Hoe zien we mannelijkheid en vrouwelijkheid? Waarom is dit belangrijk en wat bedoelen we hiermee?
- Hoe zit het met eenheid en verscheidenheid vanuit Genesis en in de hele bijbel? Hoe belangrijk is Genesis?
- Waarin liggen de verschillen en de overeenkomsten tussen gelijkheids denken en complementair denken?
- Mannen en vrouwen als beeld van God, wat betekent dit precies?

Inleiding

In mijn bijdrage aan deze conferentie zal het gaan over vrouwen én mannen. Bij het vraagstuk over 'vrouwen en de ambten' gaat het naast hermeneutiek en de ambtsleer ook om het verstaan van mannelijkheid en vrouwelijkheid. Dat gaat dus over iedereen die hier aanwezig is. Er zijn weinig onderwerpen waarbij iedereen zich aangesproken voelt, maar bij dit onderwerp kan het niet anders dan dat dit wel het geval is. Dat is de eerste reden waarom het belangrijk is om het hier over te hebben. Het raakt iedereen. Tegelijkertijd is dit ook een (1) **knelpunt**. Omdat het ons allemaal raakt is het een emotioneel geladen onderwerp. Iedereen heeft gedachten, ervaringen en beelden bij mannelijkheid en vrouwelijkheid. Positief en negatief. En vaak reageren we vanuit die ervaringen.

Dat we dit doen komt vaak door een tweede (2) **knelpunt**. We weten niet altijd wat de bijbel eigenlijk zegt (en niet zegt) over mannelijkheid en vrouwelijkheid. Daarom is het belangrijk om daar naar te kijken. Uiteraard kun je veel meer over dit onderwerp zeggen dan wat in de bijbel staat. Zo kun je het bespreken vanuit verschillende invalshoeken zoals de cultuur, geschiedenis, psychologie, biologie en ga zo maar door. Dat is belangrijk om te doen maar omwille van de tijd zal dat nu niet aan de

orde kunnen komen. Ik richt me op het theologische debat omdat voor ons, als gereformeerde christenen, de bijbel belangrijk is en met name daar het knelpunt ligt, in wat de bijbel eigenlijk over mannelijkheid en vrouwelijkheid zegt.

Als we er iets over zeggen zijn we al gauw geneigd, en dat is een derde (3) **knelpunt**, selectief om te gaan met bijbelteksten. We halen een bijbelvers of een gedeelte ervan aan en laten die algemeen geldend zijn en de discussie bepalen. Daarom is het belangrijk om, naast het goed lezen en exegetiseren van verschillende teksten, ook de grote lijnen te bespreken, van Genesis tot Openbaring. Uiteraard is het onmogelijk om alle bijbelteksten te bespreken in minder dan dertig minuten, maar in het verhelderen van de argumentatielijnen zal dit wel naar voren komen.

Er zijn twee verschillende opvattingen te onderscheiden in het denken over mannen en vrouwen, egalitair en complementair denken. Deze twee woorden kennen hun oorsprong in de discussie in Amerika maar worden ook in Nederland gebruikt. Ik zal ze bespreken want daardoor worden de verschillen en overeenkomsten in dit debat helder. Uiteraard zijn er meerdere opvattingen mogelijk maar ik beperk me tot deze twee om het nog enigszins overzichtelijk te houden. Verder zal ik stilstaan bij de mens als beeld van God omdat zij de kern en doel van ons bestaan is.

Egalitair en complementair

Zoals gezegd zijn er in het algemeen twee opvattingen te onderscheiden. Deze zijn ook terug te vinden in het rapport van 2008 van deputaten m/v in de kerk. Voor ik de verschillen bespreek wil ik een belangrijke **overeenkomst** noemen. Beide groepen menen namelijk dat man en vrouw **gelijkwaardig** zijn. Daarmee wordt bedoeld dat zij in hun wezen gelijk zijn voor God. Dit is gebaseerd op Genesis 1:27 waarin staat dat de mens (enkelvoud), mannelijk en vrouwelijk (meervoud), geschapen is naar het beeld van God. Zo dacht men er vroeger niet over. Vrouwen werden gezien als mislukte man of poorten van de duivel en dus niet als beeld van God. Verdere citaten zal ik u besparen. Maar het verschil met het denken vandaag de dag is duidelijk. Gelukkig maar. Tegenwoordig willen voor en tegenstanders van vrouwen in het ambt dat vrouwen meer worden ingezet in de gemeente. Het is belangrijk deze overeenkomst in visie te noemen omdat we meestal direct naar de verschillen gaan.

Terwijl deze overeenkomst een groot verschil, ten opzichte van de vorige eeuwen, aanwijst en ons een gezamenlijk vertrekpunt geeft.

Maar goed, nu toch de **verschillen**. Hét verschil is dat bij complementair denken man en vrouw verschillende posities hebben, waarin zij elkaar aanvullen (complementair). In die visie zijn de regeerambten **niet open voor vrouwen**. Deze gedachte kent gelijkwaardigheid in wezen maar geen gelijkheid in functie want er is sprake van een gezagsverhouding. Voor egalitair denken betekent gelijkwaardigheid gelijkheid op alle gebieden. **Vrouwen mogen net als mannen in de ambten dienen**. Dit betekent overigens niet dat zij met gelijkheid bedoelen dat er geen ruimte is voor verschillen. Maar het gaat niet om een gezagsverhouding en positieverschillen, die er wel zijn bij complementair denken. Gelijkheidsdenken is ook complementair denken, maar dan op alle gebieden en zonder gezagsverhouding.

Genesis 2/3

Laten we nu dieper ingaan op de verschillen in de uitleg van een aantal belangrijke bijbelteksten die de verschillende visies ondersteunen. Eerst naar Genesis 2, want met name dat hoofdstuk laat de verschillen in uitleg zien. Dit hoofdstuk staat niet los van Genesis 1. Het zijn geen twee aparte verhalen maar Genesis 2 zoomt in op de schepping van man en vrouw zoals die in Genesis 1 omschreven staat. Toch lijken er op het eerste gezicht verschillende dingen te staan. In Genesis 1 worden man en vrouw tegelijk geschapen, in Genesis 2 niet. En dit laatste wijst volgens complementair denkers op een gezagsrelatie en een scheppingsorde. Ik noem een paar argumenten. (1) Allereerst dat Adam **als eerste wordt geschapen** maar ook (2) het geven van de **naam aan de vrouw** en (3) het **hulp-zijn** van de vrouw. Dit wijst er allemaal op dat er sprake is van verschil in gezag. Volgens het egalitair denken (1) gaat het hier **niet om een volgorde**. In Genesis 1 wordt de mens als laatste geschapen en dit maakt hen niet minder dan bijvoorbeeld de dieren. Hoofdstuk 2 wil laten zien dat man en vrouw bij elkaar horen, want het was niet goed dat de mens alleen was, en daarin speelt volgorde geen rol. Daarnaast (2) betekent het woord 'Adam' mens. Pas als de vrouw er is, wordt de mens man (Isj) en de vrouw manin (Isja). Het geven van namen **geeft iemand niet meer gezag**. Het staat in het bredere perspectief van de schepping waar alles een naam krijgt. Ook (3) het hulp-zijn betekent geen mindere

positie. De man is de hulpbehoevende. We belijden elke zondag dat God onze hulp is (Psalm 121), wat betekent dat we niet zonder God kunnen. **Zo is de vrouw onmisbaar.**

Zondeval

Wat de zondeval betreft, in Genesis 3, zijn er ook twee tegenovergestelde opvattingen te geven. Het complementaire denken meent dat er hier sprake is van herstel van de juiste verhoudingen. (1) **Adam wordt ter verantwoording** geroepen en niet de vrouw (Genesis 3:9, Romeinen 5). In Romeinen 5 wijst God dat de verhoudingen weer kunnen worden herstelt door Christus de nieuwe Adam te noemen. Dit laat zien dat de man verantwoordelijk is (2). Ook is het **heersen van de man (3:16) niet negatief** bedoeld, het gaat over het leiding geven van de man. Daar ging het fout met de zondeval, dat man en vrouw niet hun positie innamen toen Satan de vrouw wilde verleiden. Nu zet God de vrouw terug op haar plaats.

In het egalitair denken ziet men geen verschil in verantwoordelijkheid. (1) Beide, man en vrouw, **worden ter verantwoording geroepen**. De man neemt als God hem aanspreekt geen verantwoordelijkheid voor zichzelf, maar de vrouw ook niet, zij schuiven beide de schuld van zich af. Ook worden ze beide gestraft. (2) Het heersen van de man over de vrouw is **niet positief**. Heersen is iets van na de zondeval. Als relaties goed zijn is er van hiërarchie geen sprake. Bij de zondeval werden de relaties tussen man en vrouw verstoort en dat dit uitloopt op geweld blijkt al in Genesis 4.

Het is duidelijk dat vanuit Genesis verschillende lijnen kunnen worden getrokken. Het is niet goed om bij Genesis te blijven steken. Ook omdat het daar specifiek om een huwelijksituatie gaat. Dit is trouwens ook het geval met de meeste teksten in het Nieuwe Testament. Het is belangrijk om dit te noemen omdat deze teksten niet zondermeer voor de gesprekken over de ambten kunnen worden gebruikt. In het Nieuwe Testament wordt verwezen naar Genesis. Daarom zal ik daar nu kort op ingaan.

Nieuwe Testament

Voor complementair denkende zijn **Paulus verwijzingen naar Genesis** belangrijk. Met name die van 1 Timoteus 2:11-15 waar Paulus verwijst naar de schepping en zondeval en de redding van de vrouw door het baren van kinderen. Dit is een bevestiging van de scheppingsorde. Egalitair denken ziet in Paulus verwijzingen geen theologie van de scheppingsorde. Paulus gebruikt zijn verwijzingen als ondersteuning van zijn argument en ze zouden niet primair zijn bedoeld. Je moet oppassen om niet enkel het Nieuwe Testament terug te lezen in Genesis. Waar complementair denken zich vooral richt op de verwijzing naar de scheppingsorde lijken egalitair denkenden zich meer te richten op teksten waaruit de voortgang van heil blijkt. **Galaten 3:28** is voor gelijkheidsdenkers een belangrijke tekst. *'Er zijn geen Joden of Grieken meer, slaven of vrijen mannen of vrouwen – u bent allen een in Christus Jezus'*. Deze tekst laat zien dat er herstel is in Christus en de eenheid daarin vooropstaat. Complementair denkenden interpreteren deze tekst als gelijk delend in het heil van Christus maar niet een gelijkschakeling wat positie betreft.

Ook verschillen complementair en egalitair over het gebruik van het woord **'hoofd'** in het Nieuwe Testament. In het Grieks kan dit wijzen op gezag maar ook op oorsprong of het letterlijke lichaamsdeel. Daar zit nogal verschil tussen.

Ik zou nog even door kunnen gaan maar de verschillen zijn zichtbaar geworden. Bij al deze teksten speelt de invloed van de context ook een rol. Te zien is ook dat bij egalitair en complementair er een gevaar blijft van selectief tekstgebruik. Zoals in het begin genoemd is dit een lastig knelpunt. Daarom is het belangrijk kennis te hebben van de alle teksten en de verschillende interpretaties en posities. Myriam heeft in haar boek een aantal teksten en de verschillende interpretatiemogelijkheden op een rij gezet. Maar waar brengt ons dit te weten? Er zijn twee totaal verschillende lijnen en hoe komen we daar verder mee? Mijns inziens is er een belangrijke notie die mogelijkheden geeft om verder en dieper na te denken over het doel en de kern van een mannelijk en vrouwelijk geslacht, namelijk dat man en vrouw beeld van God zijn.

Beeld van God

In het begin heb ik genoemd dat vandaag de dag bijna iedereen de mening deelt dat vanuit Genesis 1 gezegd kan worden dat mannen en vrouwen gelijkwaardig zijn,

omdat zij beide geschapen zijn naar het beeld van God. Omdat dit een overeenkomst is wordt zij vaak voor kennisgeving aangenomen. Maar juist omdat men het hierover eens is wil ik die tekst, in het licht van de hele bijbel, verder uitpakken. Met de schepping van de mens als beeld van God is het **wezen en doel** van de mens gegeven en daarom is zij meer dan een vertrekpunt. Deze tekst maakt Genesis belangrijk maar zij blijft daar niet steken. Door de zondeval is dit beeld zijn niet tot haar recht gekomen maar in Christus, het beeld van God, is zij herstelt. De vraag is wat het betekent om geschapen te zijn naar Gods beeld, als man en als vrouw.

God is noch mannelijk, noch vrouwelijk, dus het verwijst niet naar Gods seksualiteit. In de geschiedenis heeft men het beeld vaak opgevat als het rationele denken van de mens. Vrouwen waren dan uitgesloten omdat alleen mannen rationeel zouden zijn. Tegenwoordig is de gedachte, en in die richting denk ik ook, dat het wijst op het relationele, de **relatie met God, mensen onderling en die met de aarde**. We zijn geschapen om relaties te hebben. Mannen en vrouwen zijn samen beeld van God en alleen door relaties is het mogelijk om aan de roeping voor nakomelingen en het verzorgen van de aarde gehoor te geven. Dit kunnen zij alleen doen door samen te werken. Als een **twee-eenheid**. Althans, kinderen verwekken lijkt me wat moeilijk in je eentje.

Dat de mens relationeel is niet alleen te zien in het huwelijk maar in het Nieuwe Testament ook in de **kerk**. De kerk is Jezus lichaam die vele leden kent maar wel Een is. Daarin wordt het beeld van God zijn zichtbaar. Die eenheid in verscheidenheid is geen makkelijke opdracht en al gauw ligt verscheidenheid in huwelijken en de kerk enkel in macht. Op die manier is eenheid moeilijk te bereiken en wordt de verscheidenheid ook niet goed zichtbaar. Het Nieuwe Testament wijst daarom de weg van de **liefde en het dienen**. Van beide, mannen en vrouwen wordt gevraagd om elkaar lief te hebben en om elkaar te dienen (Efeziërs 5:21) in het huwelijk en in de gemeente van Christus. Lief hebben en dienen kunnen niet afgedwongen worden maar Christus wijst dat dit in vrijheid de weg is om te gaan.

Met betrekking tot het beeld van God wordt vaak expliciet de link met de **Drie-eenheid** gelegd. Volgens complementair denken is er een analogie (vergelijking) tussen Vader en Zoon en man en vrouw; zoals Vader en Zoon gelijk in wezen zijn, zo

zijn man en vrouw dat ook. Maar wat hun rol betreft is er sprake van eeuwige ondergeschiktheid. Egalitair denken wijst erop dat er enkel sprake was van tijdelijke en vrijwillige ondergeschiktheid van Zoon aan Vader omdat hij mens was en daarom kan niet worden gezegd dat de Zoon ondergeschikt is in rol. Daarnaast menen zij dat je geen onderscheid kunt maken tussen wezen en functie. Dat is een inconsequentie die niet voorkomt bij de leer over de Drie-eenheid en ditzelfde geldt voor mannen en vrouwen.

Uit deze discussie blijkt ook hoe belangrijk ons denken over God is. Het gaat er niet alleen om hoe je jezelf of anderen als man of vrouw ziet maar ook wat je beeld van de Drie-eenheid is. Calvijn begint niet voor niets zijn Institutie door te zeggen dat voor Godskennis mensenkennis nodig is en andersom. Juist in het beeld van God komt dit bij elkaar. Daarin ligt de kern en het doel van ons bestaan.

Ruimte en verrassing

Ik ga afsluiten. Daarin wil ik verder gaan in de lijn van mevrouw Bremmer-Lindeboom die 30 jaar geleden op een conferentie, belegd door het Gereformeerd Sociaal en Economisch Verband op 14 feb 1981, het volgende zei: ‘De schrift heeft geen **statische opvatting** inzake de taak van man en vrouw. Wel is er steeds het behoud van een bepaalde kern. Toch komen er telkens **verrassende momenten** naar voren’. In de bijbel is te zien dat mannen niet altijd leiding geven en vrouwen niet altijd volgen, en dat is zeer opvallend in een patriarchale tijd. Ik zou een hele waslijst met voorbeelden van verrassingen kunnen noemen. Het mooiste voorbeeld is misschien wel dat vrouwen de eerste getuigen waren van de opstanding terwijl zij in een rechtbank nooit als getuige werden gehoord, laat staan geloofd. Daarom geloofden de discipelen hen ook niet.

Deze verrassingen laten zien dat de bijbel ruimte kent. Het beeld van God geeft daarin de aanzet. De kern, beide geschapen naar Gods beeld staat voorop als een twee-eenheid met een opdracht. Dit geeft **ruimte om mens te zijn**, man of vrouw. Niet door stereotypes, macht en statische taken bepaald. God roept mannen en vrouwen om samen te werken, elkaar aan te vullen en de gaven, die niet man of vrouw specifiek zijn, in te zetten. Dat stelt ons voor de spannende vraag of het niet beter zou

zijn als **mannen en vrouwen samen in de ambten** zouden dienen om daarin ook de eenheid en verscheidenheid te laten zien waarin gelijkwaardigheid en complementariteit beide tot uiting komen en zo de twee-eenheid het beste naar voren komt zodat aan de opdracht, om samen te heersen, gehoor kan worden gegeven.

We willen duidelijkheid, juist in een tijd waarin rollen enorm zijn verschoven. Duidelijkheid over de taken van mannen en vrouwen geeft zekerheid. Dat de bijbel geen statische opvatting heeft is misschien niet het makkelijkste antwoord maar het geeft ruimte en maakt dat we naast het grondig bestuderen van Gods Woord op de leiding van de heilige Geest moeten vertrouwen. Tot de dag dat we samen, mannen en vrouwen als koningen en koninginnen samen met Christus mogen regeren tot in **eeuwigheid** zoals dat in Openbaring 22:5 staat.

Vragen voor bespreking:

Ziet u uzelf als egalitair of complementair?

Welke ruimte geeft het beeld van God – zijn?